

KÉT NEVEN-DÍJAS MŰ

AZ ÉGI LABODA ESZTÉTIKAI ÉS ÓVODAPEDAGÓGIAI ÉRTÉKEI

Brasnyó István *Égi laboda* című óvodásoknak való gyermekverskötete első legkisebbjeinknek szánt jugoszláviai magyar verskötet, amelyet nemcsak az újvidéki Forum, hanem a budapesti Móra Ferenc Könyvkiadó is kiadásra érdemesnek minősített és a Forummal egyidejűleg meg is jelentetett 1971-ben. Ez a tény is beszédes bizonyítéka annak, hogy jó gyermekversek gyűjteménye a kötet, mint ahogy azt Bori Imre, a neves irodalmár és esztéta mondja róla „nagyszerű gyermekverskötet”¹-nek nevezve. Mégis mindmáig egy átfogóbb, a kötetben felőlelt gyermekversek esztétikai és pedagógiai értékeire rámutató könyvismertetés, a kötetről teljesebb értékelés nem született meg. Kivéve Jung Károly költői szubtilitását, főként az *Égi laboda* költőjének versélményvilágára és a kötet verseinek tárgyára rámutató írását², Osvát Erzsébet dióhéjba foglalt könyvismertetőjét³ és Jódal Rózsa gyermekek figyelmét felhívó, hírközlő jellegű írását.⁴

Írásunkkal megkísérelünk rámutatni az *Égi labodában* szereplő gyermekversek esztétikai és óvodapedagógiai értékeire egyrészt azzal a céllal, hogy felhívjuk a gyermekverskedvelők figyelmét a kötetre, másrészt, hogy óvónőinknek és tanítóinknak segítségükre legyünk a jó gyermekversek kiválasztásában és irodalmi nevelésükben, és azzal a céllal is, hogy rámutassunk arra is, hogy hazai gyermekköltészetünk olyan nagyszerű gyermekversekkel dicsekedhet, melyek megérdemelnék, hogy akár a szerző kötetének újbóli kiadásával, akár egy jugoszláviai magyar gyermekvers-antológia válogatásként a legkisebbjeink szeretett ajándékává válhassanak.

Az *Égi laboda* 37. óvodásoknak és kisiskolásoknak való verset ölel fel, s köztük alig akad egy-egy kevésbé jó vers, kevésbé sikerült művészi alkotás. Nagy ajándéka, gazdagítója a kötet a jugoszláviai magyar gyermekköltészetnek.

A benne található verseket a játékosság, a boldogság, a vidám hangulat hatja át és a gyermek élénk képzeletvilágát foglalkoztató költői szándék és annak művészi megvalósulása:

*Megjötték a szekeresek,
szekeresek
mit keresnek?*

*Hajtogattak nyirfa ágból,
karóból és
labodából.*

*Elvesztették a szekeret,
a szekérből
a kereket.*

*Mikor pedig tovább mentek,
kereket biz
ott sem lelték*

(Szekeresek)

¹) Bori Imre: *Irodalmunk évszázadai*. Forum, Újvidék, 1975.

²) Jung Károly: *Ajándék a legkisebb olvasóinknak*. Magyar Szó, 1972, február 5.

³) Brasnyó István: *Égi laboda*. (Osvát Erzsébet) Óvodai Nevelés, 1972. 5. sz. 195.

⁴) *Égi laboda* (Forum, Újvidék, 1971). Jó Pajtás, 1972. 4. sz. (Jódai Rózsa)

A tanyán van
három ló —
mint a felhő,
elszálló.

Az elsőnek
harisnyája,
bár a lába
sose fázna.

A második
patkójával
csillagot rúg
hajnal tájban.

A harmadik
kötőféken
füvet legel
lenn a réten.

Az ég kékjén
három ló —
mint a felhő,
elszálló.

(Három ló)

A versek ilyen jellegű költői világához — amely a jó gyermekvers jellemzője — tehetséges és tanult költői alkotástöbbletként járul hozzá a versszerkesztésben az érzelmek, a gondolatok tömörsége és lezártsága. Ilyen gyakran képez a kötet verseiben egy-egy vagy esetleg két verssor egy-egy költői gondolatot könnyen érthetővé és megjegyezhetővé téve azt a gyermek számára, s egyben mozaikszerű képekké varázsolva a verset és könnyed ritmust, szabályos lüktetést kölcsönözve neki:

Jég reccsen odakint,
fényes csillag hova int?
Mikor köszönt a kakas,
hajnali hó,
hajnali hó,
mint a kútágas, magas,
s a virradat rátapos:

hajnali hó,
hajnali hó,
szán előtt két szürke ló,
nincs patkó, rájuk való;
hajnali hó,
hajnali hó!

(Hajnali hó)

Ostor pattog
haragos —
megjött a tél,
de fagyos!

Holnap már
hó szítál,
gyorsan-frissen,
szaporán.

(Ostor pattog)

S mindezt nagyszerűen egészíti ki a költői képek szuggesztivitására alapozó, a gyermek érzés- és képzeletvilágát megkapó költői alkotásmód, amely hol a nevetető, tréfás mozzanatra, hol a szürrealista, hol pedig a nonszensz költői ábrázolásra épít:

Dércsípte paprika
éppen most ugrik a
mezsgyénken át.

(Bokorban szél matat)

Rézcsat csattog:
fütyös-rojtos
libapásztor
szél szárnyán most
hova táncol?
Hová viszi
a lova,
gúnár húzta
taliga,

merre a libalegelő?
Ha a gúnár
elfutna,
taligára
nem jutna
se kerék,
se derék,
Csak egy zsákba
két csutka.

(Libalegelő)

Mit csinál most Magura,
aki a vihar ura?
Forgószélet,
akármít,
mi sötétben
világít.
Tölcséreből
por perreg,
szállnak a
fazsindelyek!

Ezt csinálja Magura,
igy nagyobb a figura!
Aki látja,
el sem hiszi,
a fazsindelyt
visszaviszi:
kípp-kopp
kalapács,
egy-kettő,
hull az eső
ragyog a tető.

(Magura)

Az *Égi laboda* verseiben egyaránt megtaláljuk a valósághoz közel álló és attól elrugaszkodó költői tárgyat, de akár egyiknek, akár a másiknak a művészi megformálását adja a költő, mindaddig a gyermeki érzés- és gondolatvilág szintjén mozog elragadtatva a mondanivalóval és kifejezésformával a gyermek lelkét, s így versei vonzóak, kedvesek:

Szikes tó
Berettyó —
benne a
nagy halak.
Nagy halak
alszanak
ollózó
sás alatt.
Jég alatt
buborék,
főltotte

van a lék —
pára száll,
lebegő,
megáli a
levegő.

Kődbe fordul
a nádseprő,
a jég olyan
áttetsző.
Rajta fut a

róka, nyúl,
a fülük most
lekonyul,
mert:
jön a
halász,
jön a
kanász,
jön az erdő-
kerülő.

(Berettyó)

Paraszas hintó
gördül az égen:
villámok hajtják
északi szélben.

Sárgarigó követi:
Merre száll a nyár?
Honnan hullott a fákra
ezüst ökörnyal?

(Csalóka tenger)

A kötet legjobb, legművészebb verseinek azokat érezzük, amelyek a költői képek csodálatos varázsával ejtik hatalmukba a gyermeket. A *varjú* című vers még a rendkívül gazdag, határt nem ismerő gyermeki képzeletvilágot is meglepi költői képeinek merészségével, de ugyanakkor valósághoz való kötődésével is. Az óvodapedagógiai gyakorlat azt bizonyítja, hogy ezek a képek a legintenzívebb élményfakasztó hatásúak, amelyek a gyermek ismeretvilágában élő valósághoz tapadnak, de újszerűségükkel, meglepő voltukkal csodálatba is ejtik őt, s ezáltal erős ösztönzést, szárnyalást adnak képzeletének. Ilyen költői képekben gazdag vers *A varjú*. Milyen megkapóak, mesteriek a varjú otthonát, mostoha, természet nyújtotta életkörülményeit ábrázoló képek a bevezető versszakokban:

A varjú száll
havas ágyba,
bükffa-makkfa
koronára.

Ha éjfél jön
csípős széllel,
varjú dunyhát
széllel bélel.

Takarózik
holdvilágba,
ami odafagy
az ágra.

A vers negyedik versszaka egyszerűségével, hétköznapiságával nyomó-
sítja a mondanivalót. Kontrasztot vet az előző versszakok elvarázsoló költői
képeire, így a gyermek érdeklődését, csodálkozását újból rájuk irányítja:

*A varjú ha
ágyban hálna,*

*Ügyet sem vetne
a fákra!*

Majd a vers utolsó két versszaka a költői érzés új és vidám színével
nyugtatja meg, ringatja el a gyermek lelkét, a hazai gyermekköltészetünkben
újszerű, modern szürrealista költői kifejezésformával:

*Énekelne
a holdfénynek —
ne bújjon be
a kéménybe!*

*Hagyja el
az égi utat,
kútból vessen
szép lángokat.*

A költői kép az irracionálisával is vonzó lehet a gyermek számára.
Közismert dolog, hogy a gyermek játékában is fantasztikus dolgokat él át
élénk képzelete segítségével, így természetéből adódik, hogy kedveli a költői
túlzást, a nonszenszt a versekben is. Különösen ha az az életből vett min-
dennapi valósággal áll szemben, vele alkot kontrasztot, mint ahogy azt a
Három ló és a *Mi van a patakban?* c. versekben tapasztalhatjuk.

A *Három lóban* az első és negyedik versszak közé — amelyek valóságot
ábrázoló költői képek — beékelődnek a valóságon túli, nonszensz költői képek,
melyek játékos merészségükkel megkapókká válnak a gyermek számára, oly-
annyira, hogy önkéntelenül is mondogatja őket önmagában vagy társainak
játék közben, s ez a legbeszédesebb bizonyítéka a vers gyermek lelkében
való zsongásának, meggyökerezésének, a verssel beállt élményfakasztó hatás
erejének, amiben a vers a legfontosabb funkcióját tölti be:

*A tanyán van
három ló —
mint a felhő,
elszálló.*

*Az elsőnek
harisnyája,
bár a lába
sose fázna.*

*A második
patkójával
csillagot rúg
hajnaltájban.*

*A harmadik
kötőféken
füvet legel
lenn a réten.*

Hasonló a költői világa, de más a belső és külső szerkezeti felépítése a
Mi van a patakban? című versnek. A csupán egy versszakból álló nagyszerű
párbeszédes formájú versnek csak a bevezető két verssora valóságot ábrá-
zoló költői kép. Mintha csak vele a költő a valósághoz akarná kötni a vers
irracionális költői képeit. S e kettős költői világgal válik a vers a gyermek
számára vonzóvá, képzelet- és érzelmi világában erős hatást kiváltó művészi
alkotássá:

— *Mi van a patakban?*
— *Varangyos béka.*
— *Van-e neki búzája?*
— *Majdnem egész véka.*
— *Mit csinál a búzával?*
— *Malomba viteti.*
— *Mit csinál a molnár?*

— *Garatba felönti,
a malom megőrli,
mindenki láthatja,
aki lesi ideki,
aki lesi odabe,
hogy forog a malom
szeles-tüzes-vizes-köves*

Azok a versek is kedvesek az óvodásoknak és kisiskolásoknak egyaránt,
amelyek a való élet egy-egy mozzanatát fejezik ki a maga realitásában és
felhívják a figyelmet az élet apró-cseprő örömeire, élményt jelentő esemé-
nyeire, történéseire, szépségeire a figyelmet. Ilyen költői világú versek a
kötetben az *Ostor pattog* és az *Őszi szüret*.

*Ostor pattog
haragos —
megjött a tél,
de fagyos!*

*Holnapra már
hó szital,
gyorsan-frissen,
szaporán.*

*S csak a kémény
ereget
hatalmas füst-
felleget.*

*Este a madár ha
elül,
fészkére sűrű köd
terül:
ez a takarója.
O O O*

*Ám a madár már
elült,
szemedre álom
települt,
s rád ki vigyáz?*

*A lila alkony
átszáll
és tenyeredre majd
rászáll
egy kék búzavirág*

(Este)

*Fehér ló az álomom,
ó, ezt sose bánom.
Fehér lovon
messze megyek,*

*ég veletek,
erdők, hegyek!
Lovam lába hófehér,
ki az, aki utolér?*

(Álom)

Ezekben a versekben a csodálatos vershangulaton túl alkotói hatástöbblet-ként a költő magát a gyermeket is a vers világába szövö, így közelebb hozva a költői tárgyat a gyermekhez, és fokozva a vers érzelemfakasztó erejét. Tudatos és tehetséges költői alkotásmódra vallanak ezek a versek, melyekben a költő művészi alkotó tehetsége és a gyermeki lelki világ ismerete ötvöződik egybe.

Az *Égi laboda* verseiben a gyermekhez közel álló költői tárgynak konkrét, a valósághoz erősen kötődő vagy szürrealista költői képein túl fokozott érzelemfakasztó hatású kifejezésformája az erős lüktetésű, a verseknek szabályos vagy szabálytalan sodrást nyújtó ritmusuk.

A kötet versei között akadunk olyanokra is, amelyek selytelmes és „incselkedő”¹⁴ költői hangvételükkel ragadják el a gyermek lelkét, ilyen költői világukkal nyújtanak sokirányú szárnyalást a gyermek képzeletének:

*Esőzsák,
esőzsák,
bőrig ázik
a világ.*

*Esőzsákban
hét testvér,
mind a hét szól:
— Jó estét.*

*O O O
S míg ők hétszer
hetet szólnak,
a felhőkből
kicsordulnak:*

(Esőzsák)

*Si-si —
hegynek fel,
hegynek alá —
si-si.*

*Hó-hó —
átfogja nyakad,
majd ölébe kap —
hó-hó.*

*Fú-fú —
szél csipeget
nagy fergeteget —
fú-fú.*

(Téli világ)

*Égi laboda,
nem jutsz
te haza!
Hogyne jutnék,
szellő száll,
vagy letép egy
kisleány.*

*Égi laboda
nem jutsz
te haza!
Hogyne jutnék,
vihar támad,
tövestül
töri a fákat.*

*Égi laboda,
nem jutsz
te haza!*

(Égi laboda)

Alig akad a kötetben vers, amely különleges és fejlett ritmusával, sőt a sorvégek összecsengéseivel, rímeivel és más nyelvi eszközeivel is ne fogná meg a gyermeket, ne járulna hozzá a teljes esztétikai hatáshoz, ne váltana ki érzelmet belőle. Mégis úgy érezzük, hogy az *Égi laboda* darabjainak többségében súlyközpontúak a színárnyalatokban gazdag, szuggesztivitásukkal erős költői képek, ezért is helyeztük írásunk központjába a versek költői képei, hangulata, világa alapján való szemléletet, egy pillanatra sem feledkezve meg a vers mondanivalójának és művészi kifejezésformáinak szerves egységéről, együttes esztétikai hatásáról. Ezt a megközelítést sugallta legcélravezetőbbnek a kötetben előforduló jó versek nagy száma is, melyek közül csak néhánynak a kiragadása és sok szempontból való elemzése — mert nagyobb számú versnek sokoldalú elemzését írásunk terjedelme nem tette volna lehetővé — szűkítette volna az olvasóban a kötet összképét. Erről a szándékunkról azonban nem mondtunk le, csupán egy külön írásunkban szeretnénk megvalósítani.

Néhány vers változatos és különleges, a gyermeket magávalragadó, egyszerű ritmusáról külön is szólnunk kell, mert ezekben a költeményekben a ritmus az a művészi kifejező tényező, amely elsődlegesen kelti fel akkusztikai hatásával — különösen a kis- és középső csoportos — gyermekek figyelmét.

Valamennyi darabot fejlett ritmus és igen gazdag és változatos ritmusvariációk jellemzik. Az *Ostor pattog* és az *Esőzsák* együtemű verssorokból állnak. Pattogó ritmusuk a költői tárgyjal harmóniát képez. Az előbbiben a páratlan és páros verssorok különböző szótagszáma (4:3:4:3) ismétlődően lassuló ritmust eredményez. Ezzel szemben az *Esőzsákban* a verset szerkezetileg is összefogó, gondolairitmus funkcióját betöltő versszakok első két sorának egyenlő szótagszáma (3:3) felgyorsuló ritmust biztosít, s ezzel a gyorsuló és lassuló ritmusváltozással érdekessé teszi a költeményt:

*Ostor pattog
haragos —
megjött a tél,
de fogyos!*

*Holnapra már
hó szítál,
gyorsan-frissen,
szaporán.*

(*Ostor pattog*)

*Esőzsák,
esőzsák,
bőrig ázik
a világ.*

*Esőzsákban
hét testvér,
mind a hét szól:
— Jó estét.*

(*Esőzsák*)

A *Szekeresek* és az *Este* című versekben a kétütemű és együtemű verssorok váltogatják egymást szaggatott ritmust adva. Az előbbiben a szaggatott ritmus érzékletesen fejezi ki — a stílus-fonetikai eszközzel: a hanghatással társulva — a szekér zörejét, döcögő előrehaladását. Az első három versszakban a 115 hang közül az *e* hang 32-szeri és a *k*, *p*, *t* felpattanó zöngétlen zárhangok 29-szeri előfordulása szaggatottá, kattogóvá, lassú üteművé, egyhangúságával figyelmet felkeltővé teszi a ritmust:

Megjöttek a | szekeresek,
szekeresek
mit keresnek?

Elvesztették a | szekeret,
a szekérből
a kereket.

Mikor pedig | tovább mentek,
kereket biz
ott sem leltek.

Majd a vers folytatásában a megváltozott költői világot, a beálló fordulat hangulatát hűen fejezi ki a mély és magas magánhangzók (18:25) és a lágy és kemény mássalhangzók (40:17) kellemes hangzást nyújtó relatív harmóniája:

Ördögszékér | fut a havon,
gyalog megy az,
nem megy lovon.

— Hő, Fakó, | hő Deres —
kiáltja a | főszekeres.

Itt görög,
ott pörög,
újév napján | mennydörög.

Milyen mesterien művészi a költői világból fakadó szerkezet és ritmus felépítés! A verskezdő és a versszakokat bevezető sorok egészen az utolsó előtti versszakig a magyar népdal gyakori formájára emlékeztető kétütemű ösi nyolcasok (4+4 szótag), amelyek élénk, ropogós, gyors indítást nyújtanak a versszakoknak, híven érzékeltetve a költői tárgyat, a szekér dinamikáját. Az utolsó előtti versszakban fordulat áll be, a ritmus lelassul. Itt már a versszakkezdő sor nem 4+4 szótagszámú, hanem 3+3. Míg végül az utolsó versszakban a ritmus vontatottan lassúvá válik azzal, hogy a kétütemű verssor helyett együtemű, költői variációként ismétlődő verssor vezet be a versszakot, és az előző versszakoktól eltérően, azokkal szimmetrikus ellentétként kétütemű sorral zárja a művet, átölelve így az egészet kétütemű nyolcszótagú versindító és verszáró sorral, amely nemcsak a ritmust, de a szerkezeti felépítést is szimmetrikusan zárta, művészivé teszi:

*Megjöttek a | szekeresek,
szekeresek
mit keresnek?*

O O O

*Itt görög,
ott pörög,
újév napján | mennydörög.*

Az érdekes költői tárgy, a tréfás hangú mondanivaló, a jól sikerült ritmus, rímelés, szerkezeti felépítés, akkusztika a kötet egyik legjobbjává teszi ezt a verset.

Ugyancsak két- és együtemű verssorok váltakoznak az *Estében*, de ellentétben a *Szekeresek* ritmusával, amelynél a kétütemű sorok többnyire verssor- és gondolatzárók, az *Estében* a kétütemű verssorokból az együteműekbe áthajlanak a gondolatok. Ezek a sorok igazi költői enjambement-ok, amelyek egészen lelassítják a ritmust, s ezáltal, valamint a verssorok csodálatos összecsengésével, rímelésükkel elragadtató hangulatot kölcsönöznek:

*Este a madár ha
elül,
fészkére isűrű köd
terül:
ez a takarója.*

*Ám a madár már
elült,
szemedre álom
települt,
s rád ki vigyáz?*

Az előbbiektől eltérő felépítésű és ritmusú is a *Téli világ*. Ebben a gondolatritmusszerű versszakkezdő és záró sorok indulatszó funkciójú hangutánzó szavak ikerítései, amelyek különös lüktetést, ritmust, de hangulatot is adnak:

*Si-sí —
hegynek fel,
hegynek alá —
si-sí.*

*Fú-fú —
szél csipeget
nagy fergeteget —
fú-fú.*

Néhány szóval már érintettük az *Égi laboda* rímgazdagságát is. Írásunknak nem célja részletesebben foglalkozni versrímeinek sokszínűségével, változatoságával. Külön kellene foglalkoznunk ritmus- és rímvizsgálatával. Mivel azonban a ritmus és a rím is jellemző költői kifejezőeszközei a gyermekversnek, ezért — ha csak egy-kettővel is — a ritmust és a rímet is vizsgálatunkba vontuk.

Az *Égi laboda* rímei művésziek, funkcionálisak, szerves részei, költői kifejezőeszközei a verseknek. Nemcsak kellemes hangzásúak, de játékosságuknál, természetességüknél fogva a gyermek számára érdekeseek is: elül — terül, verebet — melegét, elült — települt, átszáll — rászáll (*Este*); ágyba — koronára, széllel — bélel, holdvilágba — ágra, hálna — fákra, utat — lángokat (*A varjú*); álmom — bánom, megyek — veletek — hegyek, hófehér — utolér (*Álom*); potyogó — mogyoró, körte — körbe, létrát — lép át, álom — tájon (*Őszi szüret*); Magura — ura, akármit — világít, pereg — fazsindelyek, Magura — figura, egy kettő — a tető (*Magura*).

Írásunk célja nem az volt, hogy a *Égi laboda* minden művészi értékére rávilágítsunk, sem pedig, hogy világát, versmotívumait Brasnó István költészetében meghatározzuk. Azt szerettük volna elérni, amire a bevezetőnkben utaltunk: felhívni részletesebb írással az *Égi labodára* az olvasók és a gyakorló pedagógusok (óvónők, tanítók) figyelmét, mert úgy érezzük, hogy a jugoszláviai magyar gyermekköltészet egyik legjobb kötete. Olyan versek gyűjteménye, amelyet túlzás nélkül tekinthetünk irodalmunkban úttörő jelentőségűnek, és amely az egyetemes magyar gyermekköltészetben is a kiváló versek gyűjteménye. Darabjai költői tárgyukkal, világukkal, a költői képek szuggesztivitásával, képzeletfakasztó erejével, ritmus- és rimgazdagságukkal magukkal ragadják a gyermeket, esztétikai élményben részesítik. Az, hogy a kötet egyes képalkotásában, ritmusában fellelhető a legnagyobb magyar gyermekköltő, Weöres Sándor hatása, csak Brasnó István költői tehetségét dicséri.

BÁJOLÓ — AZ IDEI NEVEN-DÍJJAL KITÜNTETETT GYERMEKVERSKÖTET

Előjáróban meg kell jegyeznünk hogy a gyermekversek elemzésekor főként e két alapvető szempontot kell figyelembe vennünk, szem előtt tartanunk: a vers művészi értékét és a gyermekre való hatását. Közismert dolog ugyanis, hogy a legjobb vers sem tud a gyermekben érzelmet fakasztani, ha mondanivalója, költői kifejezésformái, tárgya stb. a gyermek érzés-, gondolat-, és ismeretvilágától távol álló. De az a vers sem, amelynek ugyan gyermekhez közel álló mondanivalója, kifejezésformája, tárgya stb. van, de rossz vers, tehát nem művészi alkotás. A gyermekversköltő nagysága éppen abban rejlik, mennyire sikerül jó verset, igazi művészetet alkotnia, de olyat, amit a gyermek át tud élni, ami a gyermekben érzelmet tud kelteni. Ha Jung Károly *Bájolóját* — mint ahogy a kötetben közzétett versek nagy hányada sugallja — óvodás és kisiskolás gyermekeknek szánta, a legkevésbé sikerült verseinek azokat kell tekintenünk, amelyek a költő gyermekkori élményeinek idilljei (*A pintér*, *A vásáron*, *Dinnyeréme Lőrinc*, *Mit dagasz a fazekas*, *Betyárosan*); ezek a versek a gyermektől távol álló és ezért elvont költői világukkal nem tudnak élményt fakasztani a gyermekben.

A kötet verseinek túlnyomó többségét azonban a jó, a művészi jelzővel illelhetjük. A *Bájló* költője a gyermeki érzés és képzeletvilágra, valamint a gyermek természetéből eredő játékoságra építve ötvözi művésztét a gyermek számára sokszor izgató, érdekes (Kolbász utca, pulyka meg a hurka, halászok, vadászok, vadkacsa, csodák), mások viszont a leghétköznapibb költői tárgyat (ősz, kocsinúd stb.). Így válnak a versei művésztetté, de egyben a gyermekhez közel álló alkotásokká is, vagyis gyermekköltésztetté. Jung Károly gyermekverseinek varázsa a tréfás, vidám hangulatukban, a költői képek konkrét, de meglepő voltában, a versek érdekes és változatos szerkezeti felépítésében és gazdag, megkapó nyelvi és stiláris kifejezőformájukban rejlik.

A kötet versei közül elsőként teszünk említést a vidám, a tréfás hangú versekről részint azért, mert ezeket érezzük a kötet legjobb gyermekverseinek, részint pedig azért, mert a számuk is a legszámottevőbb a könyvben, s így jellegzetes vonást kölcsönöznek neki, és a legbeszédesebben fejezik ki a költő vallomását is a verseiről: „A *Bájló* olvasóinak a világ derűs oldalát kínálom fel, s szeretném hinni, hogy a verseken keresztül közelebb is kerülnek hozzá valamennyien.” (*Bájló*. 69.)

A kolbász utca

A vers a tréfás tárgyú versek közé tartozik. Eppen a meglepő, a gyermek számára érdekes költői tárgyával és nyelvi kifejezőerejével válik a gyermek kedves versévé. Mondanivalója a költő tréfás jókedvének költői kivetése, az, ahogyan a hétköznapi valóságot a gyermeket megkapó, képzeletét foglalkoztató költői oktatással varázsolja.

A vers egyszerű, mindennapi hírközlésre asszociáló bevezető versszakal indul:

*A Kolbász utca
Olyan utca,
Mint a legtöbb*

*Másik utca,
Csak a neve
Kolbász utca.*

Majd a második versszakban a költői jelzővel, metaforával és hasonlattal a gyermeki képzeletnek hol a valóság, hol pedig az irrealitás világában nyújt szárnnyalást:

*Csupa kátyu
Ez az utca,
Kanyarog a*

*Kolbász utca,
Mint a kolbász,
Görbe utca.*

S végül a harmadik versszakban a *híres* költői jelző még egyszer a figyelem központjába vonja a kacagtató, a meglepő költői tárgyat, és zárja is a verset:

*Kolbász utca
Híres utca,*

*Ha már egyszer
Kolbász utca.*

Egyszerűségében, földhözragadt életközelségében, de ugyanakkor erős képzettársító erejében jó alkotás ez a vers.

A pulyka meg a hurka

Ebben a versben a nevetető költői tárgy harmonikusan fonódik egybe a költői kifejezőforma óvodás gyermekeknek egyik legvonzóbb változatával a szójátékkal, s a kettő naggyá teszi a verset. Ehhez mintegy művészi kifejezésforma többletként társul a vers különleges, szaggatott, egyenetlen ritmusa, mely az első három versszakban a mondat-, a gondolatkezdő verssorokat két-két ütemre, a gondolatzárakat pedig egy egy ütemre tagolja különös lüktetést kölcsönözve a versnek:

Egyszer | volt egy
Csúf pulyka,
Egyedem | begyedem
Vaskampó.

Aztán | jött egy
Nagy hurka,
Egyedem | begyedem
Vaskampó.

Később | lett egy
füstölő,
Egyedem | begyedem
Vaskampó.

Az ilyen egyenetlen ritmus éppúgy elragadja az óvodás gyermeket, mint a szójáték vagy az újszerű, szokatlan költői kép.

S teljes esztétikai élményt nyújt a gyermek számára a vers, ha a különleges ritmusba beleszövődnek a gyermeket megkapó költői képek, mint ahogy tapasztalhatjuk ebben a versben:

Egyszer volt egy
Csúf pulyka,
...
Aztán jött egy
Nagy hurka,
...

Később lett egy
Füstölő,
...
Füstölőben
Nagy hurka
Meg egy füstölt
Csúf pulyka,

A költő gyermekkori logikára épülő szerkesztésmódját tükrözi a vers szerkezeti felépítése is. Az első két versszakban a költői képek egymásutánja a maga induló logikátlan összefüggéstelenségével felcsigázza a gyermek érdeklődését:

Egyszer volt egy
Csúf pulyka,
Egyedem begyedem
Vaskampó.

Aztán jött egy
Nagy hurka,
Egyedem begyedem
Vaskampó.

A harmadik versszakban fény éri a költői gondolat kifejezést, mely a gyermeki meghökkenésnek feloldását eredményezi, de egyben az érdeklődés fokozásának újabb lendületet ad, mert nem zárul vele a költői gondolat:

Később lett egy
Füstölő,

Egyedem begyedem
Vaskampó.

S végül a negyedik, az utolsó versszak nagyszerűen zárja a verset egybefogva az előző versszakok mozaikszerű költői képeit:

Füstölőben
Nagy hurka,
Meg egy füstölt

Csúf pulyka,
Egyedem begyedem
Vaskampó.

Elszőkött a kocsirúd

Még erősebb derűt, kacajt, azaz pozitív érzelmet, de ugyanakkor csodálkozást is vált ki a gyermekben ez a vers az előbbieknél. A groteszkre épülő vers a gyermekhez közel álló költői tárgyat oly csodálatosan, játszva a költői képekkel, a megszemélyesítésekkel varázsolja művészetté, hogy az vele szárnyra kelti a gyermek képzeletét, s mosolyt, derűt vált ki a lelkében.

A három versszakra tagoló versben úgy viselkedik a kocsirúd, mint a rakoncátlan, szófogatatlan gyerek: „elszőkik” a kocsiból, „árkon-bokron” tova „fut”, s testvérei, a „négy kerék” és a „szekénderék” siratják, zokognak utána. Nemcsak a vidám hangulatában, nevetető hatásában rejlik e vers értéke, de abban a sokféle asszociációban is, amelyet kivált a gyermekben. Igazi gyermekvers, melynek költői világa a gyermeki élethez, viselkedéshez közel álló, művészi kifejezésformái pedig elragadtatóak.

A vidám hangulatú vers első két versszaka a gyermeki képzelettel könnyen átfogható nevetető konkrét költői képekből áll:

*Elszökött a
Kocsirúd,
Arkon-bokron
Egyre fut,
A folyón is
Általjut.*

*Sír utána
Négy kerék,
Zokog a
Szekérderék,
A lovat
Hová tegyék?*

A záró versszakban éri el a vidám, a túlradó költői érzelem a tetőfokát, s így válik csattanós zárójává hangulatnak és a versnek is:

*Árva a két
Kisafa,
Rúd nélküli*

*Kocsiba'
Ki utazna
Lagziba?*

Porkoláb

Kedveltek az óvodás gyermekeknek az olyan versek is, amelyeknek nincs meghatározható költői mondanivalójuk, amelyek csupán a meglepő, a szokatlan költői szóalkotásra, a szójátékra, szóismétlésekre s a gyermek természetéből eredő „halandzsálásra”, a szavakkal való játékokra és a tréfás jókedvre épülnek. Ilyen vers a *Porkoláb*.

A miniatűr, mindössze három kis versszakból álló költői alkotás első versszaka gyermeket meglepő tréfás költői kérdés:

*Ki látott egy
Nyakiglábot,*

*Hátán vitt egy
Háromlábat?*

A második versszak az elsőnek mintegy költői válasza, de olyan, hogy a vers tréfás hangulatát megtartja továbbra is a vidám versindítás szintjén a csodálkozást kifejező „Hű” versszakkezdő indulatszóval és a gyermekeknek érdekes „A sapkáján Szarkaláb!” költői képpel.

A vers alapját képező groteszk, költői túlzás a harmadik versszakban éri el csúcspontját a nonszensz költői képben, mely a költői tréfás jókedv tovaáradását is berekeszti:

*Ki látott ily
Porkolábat,*

*Megmászta a
Haranglábat!*

Halászkok, vadászkok

A gyermekversek esztétikai hatását a művészi kifejezésformájukon és költői mondanivalójukon túl nagymértékben meghatározza a gyermek érzés- és ismeretvilágához közel vagy távol álló költői tárgy. A gyermek azokat a verseket tudja igazán átélni, azok tudnak lelkében kellő intenzitású érzelmet kiváltani, amelyeknek a tárgya a gyermek ismeret- és érzésvilágból való vagy ahhoz legalább közel álló. Ennél a gondolatunknál azonban — a félreértés elkerülése végett — hangsúlyoznunk kell, hogy sosem a költői tárgy a vers elsődleges és legerősebb élményfakasztó eszköze, hanem a mondanivalója és a művészi kifejezésformája, de a gyermekverseknél mintegy hatástöbbletként fontos szerep jut a költői tárgynak is.

A *Halászkok, vadászkok* című vers a gyermek ismeret- és élményvilágából meríti a tárgyát, és már ezzel megkapja a gyermeket, de a verset nem csupán ez a vonzás teszi jó gyermekverssé, hanem a költői tárgyak olyan művészi megformálása, amelyben a humánus a költői alapérzés, s amelytől a gyermek lelke megtelik örömmel, boldogságérzettel a halászkok, de különösen a vadászkok eredménytelenségén és kedvenc állatai: a nyúl, az óz s a vadréce megmenekülésén:

*A határban
Minden nyúl,
Elfutott már
Erdőn túl,
A réce is
Meglapul.*

*A halászkok
Kikötöttek,
A vadászok
Hazamentek,
Mit se fogtak,
Mit se lőttek.*

A vers szerkezeti felépítése is figyelmet érdemel. Az első két versszak indítása azonos, de más-más költői tárggyal:

*Elindultak
A halászkok
...*

*Elindultak
A vadászok
...*

Az egyszerű, de ugyanakkor természetes gondolatrítmusszerű szerkezete érdekessé és könnyen megjegyezhetővé teszi a verset.

Az utolsó versszakban a két költői tárgy egybefonódása, amely csattanóval, nyomatékkal emeli ki a vers alapgondolatát, és ugyanakkor egybefogja és zárja is a költői mondanivalót, tehetséges és tanult költőre vall:

*A halászkok
Kikötöttek,
A vadászok*

*Hazamentek,
Mit se fogtak,
Mit se lőttek.*

A vers költői nyelvét, stílusát és az egyszerűség, de egyszerűségében is a gyermek érdeklődését felkeltő és tudatos érzelmi hatást kiváltó költői felsorolások, s azoknak is a belső rímhatást, kellemes összecsengést keltő névszórágos változata s egymásutánja nemcsak a vers mondanivalójának, de hangulatának is nyomatékot ad:

*...
Hogy halásznak
Pontyra, csikra,
Kecsegére.*

*...
Hogy vadásznak
Nyúlra, őzre,
Vadrécére.*

Jellegzetes és élményfakasztásra törekvő költői alkotásmód a versben dinamikát kölcsönző igék gyakori előfordulása. A mindig cselekvő, tettekre valószínűsítésben és gondolatban egyaránt mozgást, dinamikát igénylő gyermeki lelket megragadja a versben általában, de különösen az utolsó versszakban előforduló igék gyakorisága:

*A halászkok
Kikötöttek,
A vadászok*

*Hazamentek,
Mit se fogtak,
Mit se lőttek.*

Őszi változatok

A gyermekversekben a költői tárgy sokféleségének csak egyik legkedvesebb, legeragadóbb színét képezik a természet, a virágok és évszakok mint költői tárgyak. Az ilyen tárgyú gyermekversekben is a költői kép újszerűsége, szokatlan, megkapó jellege az, amely megragadja a gyermek lelkét, amely érzelmet vált ki benne. De ezekben a versekben sem sztatikusak, nem nyugalmat, mozdulatlanságot árasztók a költői képek, hanem dinamikusak, mozgást, változást kifejezőek. Ilyen tárgyú és jellegű költői alkotás az *Őszi változatok*.

A vers versszakainak kezdő két verssora a napszakoknak elragadó költői képekkel kifejezett variációja, amelyet mesteri szerkesztésű ölelkező gondolatrítmus fog össze mind a költői gondolat, mind pedig a versszerkezet felépítésében. Ez a versfelépítés a benne variálódó napszakokkal és természeti képekkel kedvessé és könnyen megjegyezhetővé teszi a gyermekeknek a verset:

*Késő őszi
Hajnalokon,
Zuzmara ül
Ablakomon.*

*Késő őszi
Reggeleken,
Varjak szállnak
Fellegeken.*

*Késő őszi
Nappalokon,
aVrjak szállnak
Fellegeken.*

*Késő őszi
Esteleken,
Zuzmara ül
Ablakomon.*

A vers minden versszaka egy-egy megkapó költői kép, egy-egy elragadó költői érzés, gondolat, mely különös hangulatot és vizualitást nyújt a versnek.

Nem szóltunk a kötetben szereplő többi jó és néhány kevésbé sikerült versről, de már írásunk így is túl terjedelmes lett. Úgy hisszük azonban, hogy nem foglalkoztunk többet a *Bájo*lóval, mint amennyit a benne előforduló jó gyermekversek megérdemelnek, annál is inkább, mert adósai vagyunk a jugoszláviai magyar gyermekköltészetnek. Ugyanis a hazai gyermekköltészetünk sokkal gazdagabb és értékesebb, mintsem hogy úgy elhallgassuk, oly mostohán bánjunk vele, mint ahogy azt a múltban tettük.

Ha írásunk törleszt a hazai gyermekköltészetünkkel szembeni adóságunkból, törekvésünk nem volt hiábavaló.